

Kulttuuri | Lukutaito

Onko totta, että Suomessa ei taistella kunnolla lukutaidon puolesta? HS:n selvityksestä paljastui yllätys

Huolet suomalaisten lukutaidon ja lukemisen vähentymisestä ovat tosia, mutta niin on myös työ tilanteen parantamiseksi. Päävastuussa on Lukuliike, joka kaipaa siihen kuitenkin parempia edellytyksiä ja vahvempaa organisaatiota.

KUVA: KIMMO TASKINEN / HS

Suvi Ahola HS

19.1. 16:00

MIKSI lukeminen muka kannattaa aina? Saako sillä hyvän elämän?

Entä mitä lukutaitoon kuuluu? Ja miten ihmeessä sitä voi parantaa tilanteessa, jossa Suomen yli 15-vuotiaista jo yli kolmellatoista prosentilla on niin heikko lukutaito, että se voi haitata yhteiskunnan jäsenenä toimimista?

Tästä on keskusteltu viime kuukausina vilkkaasti.

Kirjailija ja äidinkielen ja kirjallisuuden opettaja **Silvia Hosseini** nosti vuodenvaihteen Helsingin Sanomissa julkaistussa esseessään esiin sen, että sekä lukemisharrastus että myös silkka lukutaito ovat eriytyvässä: heikossa asemassa olevat lukevat heikoimmin ja vähiten.

Hän kertoi myös vierastavansa kampanjoita, joissa korostetaan lukemisen hyödyllisyyttä.

MAINOS (TEKSTI JATKUU ALLA)

MAINOS PÄÄTTYÄ

Tähän tarttuivat pian omissa mielipidekirjoituksissaan esimerkiksi **Minna Castrén**, **Kai Ekholm** ja **Illi Villacís**. He olivat osin samaa mieltä Hosseinin kanssa, osin kiistivät tämän huolet ja kritiikin lukutaidon opettamista kohtaan.

Otavan kirjallinen johtaja Castrén on ollut mukana Kansallisen lukutaitostrategian ohjaustyöryhmässä, Ekholm tutkinut lukemista ja kirja-alaa, ja Villacís on Lukukeskuksen toiminnanjohtaja.

Epäselväksi on silti jäänyt, mitä konkreettista lukutaidon parantamiseksi tai sen huononemisen estämiseksi on Suomessa tällä vuosituhanella tehty.

ITSE ASIASSA on tehty paljonkin.

Jo **Juha Sipilän** hallituksen aikana 2017 perustettiin Lukutaitofoorumi, johon kutsuttiin asiantuntijoita pohtimaan suomalaislasten ja -nuorten heikentyvää lukutaitoa.

Vuoden 2019 alussa nimettiin Lukuliike ja sen kotipesäksi määriteltiin Opetushallitus. Lukuliike kirjattiin myös hallitusohjelmaan, ja siellä se on edelleen kohdassa 3.7.1(Kulttuuri, nuoriso ja liikunta-asiat).

Lukuliike sai silloin opetus- ja kulttuuriministeriöstä 350 000 euron rahoituksen ja kolmihenken henkilökunnan. Näin siitä luotiin työkalu kaikkien Suomessa asuvien lukutaitoa edistämään.

Koordinaattorina Lukuliikkeessä on toiminut alusta asti **Pia Lumme**, 48. Hän on koulutukseltaan äidinkielen ja kirjallisuuden opettaja, jolla on vuosien kokemus

myös täydennyskouluttajana, alanaan erityisesti tieto- ja viestintäteknologia oppimisessa sekä monilukutaito.

Se tarkoittaa erilaisten tekstien kanssa toimimista, oli kyse sitten kaunokirjallisuuden tai viranomaisviestinnän lukemisesta, podcastien kuuntelusta tai pikaviestien kirjoittamisesta.

Hallitusohjelmaan kirjattu Lukuliike edistää kaikenikäisten lukutaitoa, ja sen koordinaattorina toimii Pia Lumme. KUVA: MIIKA MIININ

MONILUKUTAITOA LUMMEKIN tarvitsee, sillä päätehtävänään hän näkee ”vuorovaikutuksen johtamisen eri toimijoiden kesken”.

Näitä ovat paitsi poliittiset päättäjät ja ministeriön ja Opetushallituksen virkamiehet, myös kuntien, säätiöiden, järjestöjen ja työelämän edustajat, opettajat, heidän kouluttajansa ja tutkijat. Myös nuorten kanssa ollaan tekemisissä.

Kaikkien kanssa tehdään jo tällä hetkellä yhteistyötä. Lukuliikkeen toimintakenttä on siis laaja, mutta Lumme sanoo suoraan, ettei pitkäjänteiselle lukutaitotyölle ”vielä ole kunnan edellytyksiä”.

”Rahoituksen pitäisi olla pysyvä, siitä tarvittaisiin vahvempi kirjaus” hän toteaa. ”Suurin osa Lukuliikkeen budjetista eli noin kolmesta miljoonasta eurosta on valtionavustuksina jaettavaa rahaa, mikä edellyttää myös koordinoitua.”

”Tarvittaisiin vieläkin vahvempi mandaatti, valtakunnallisesti johdettu organisaatio, sillä työtä tehdään niin monien yhteiskunnan eri tahojen kanssa. Nyt tiimissä on

kolme henkeä, mutta kun puhutaan paitsi lasten ja nuorten, myös aikuisten heikosta lukutaidosta, tarvetta olisi suuremmalle työvoimalle.”

YKSI LUKULIIKKEEN projekti on ollut kansallisen lukutaitostrategian laatiminen. Se julkistettiin syksyllä 2021 ja on ensimmäinen laatuaan Suomessa.

Strategiaan on tiivistetty suuntaviivat, joiden mukaan Lukuliikekin toimintaansa nyt ohjaa: lukutaitotyön rakenteita on vahvistettava, monilukutaitoa edistettävä ja kaikkia Suomessa asuvia innostettava lukemaan.

Jokaiseen suuntaviivaan liittyy kymmeniä toimenpide-ehdotuksia toteutettaviksi niin kouluissa kuin kodeissa ja työelämässä.

”Strategian laatimiseen sitoutettiin toista tuhatta ihmistä, ja työryhmissä järjestettiin kymmeniä tilaisuuksia. Kentän pirstaleisuudesta huolimatta se oli suuri onnistuminen”, Lumme kiittää.

Hänestä koko strategiaa suurempi arvo olikin sillä, että eri tahot saatiin keskustelemaan samalla kielellä ja samassa suunnassa siitä, mitä heikosti lukevien tilanteelle on tehtävissä.

”Tätä työtapaa tulemme jatkamaan nyt alkaneessa ohjelmavaiheessa, jossa etsitään ratkaisuja lukutaidon eriytymiskehityksen katkaisemiseksi.”

Siinä on kyse työpajoista, joissa eri toimijat kuten esimerkiksi kirjastot, järjestöt, media-ala ja kunnat miettivät, millaisia lukutaitotoimia ne voisivat toteuttaa ja millä aikataululla.

SUUNNITELMIEN tueksi on pitkin matkaa kerätty kokemuksia ja tutkimusmateriaalia.

Jo ensimmäisen toimintavuotensa aikana Lukuliike oli mukana yli 50 tilaisuudessa. Ennen korona-aikaa Pia Lumme kiersi aluehallintovirastoissa, kirjastoissa, kouluissa, messuilla ja muissa tapahtumissa ympäri Suomen.

Vuonna 2020 toteutettiin Lukuliike koulussa -pilottihanke yhteensä 54 koulussa.

”Siinä selvitettiin, millaista tukea koulut tarvitsevat. Kävi esimerkiksi ilmi, että erityinen lukutaitotiimi, johon kuuluu väkeä rehtoria myöten, on hyödyllinen. Koulussa on tärkeää tehdä lukemista näkyväksi, järjestää sille aikaa ja innostaa siihen.”

Toiminta tulee myös jatkamaan Lukeva koulu -ohjelman, jossa kouluille tarjotaan suunnittelutyökaluja lukemisen edistämiseksi kaikissa peruskouluissa. Ensi

lukuvuoden aikana Lukuliike järjestää myös luentoja lukutaidosta halukkaille opettajille.

Keväällä 2021 Lukeva kunta -projektissa jaettiin puolestaan miljoona euroa lukemisen rakenteita tukeviin, kuntarajat ylittäviin toimiin.

Kuntaverkostossa on ollut tähän asti mukana 170 kuntaa, ja niissä on järjestetty koulutuksia ammattilaisille, lukutapahtumia lapsille ja nuorille ja muun muassa lähetetty kirjoja koteihin vanhuspalvelun kautta.

KUVA: KIMMO TASKINEN / HS

TÄLLÄ VIIKOLLA julkistetaan tulokset uudessa miljoonan euron haussa, jossa tukea voivat saada niin kunnat kuin säätiöt ja järjestöt. Tavoitteena on luoda yhä enemmän yhteistyötä ja rakenteita, joiden piirissä olisi mahdollisimman monta ihmistä.

”Vaikkapa kunnan perhekeskuksen ja kirjaston yhdessä kokoama eteiskirjasto on jotain pysyvää ja helposti tavoitettavaa”, Pia Lumme esittelee.

Yhtä konkreettinen teko oli hänestä Suomen kulttuurirahaston 2017 käynnistämä Lukuklaani-hanke, jossa kouluille lahjoitettiin rahaa koulukirjastojen perustamiseen ja kokoelmien täydentämiseen.

”Jälkeen päin Helsingin ja Turun yliopistojen tutkijat haastattelivat mukana olleita opettajia, ja he kokivat myös lukupiirien eli yhteisöllisen lukemisen ja lukemisesta keskustelemisen motivoivan erityisesti heikosti lukevia nuoria.”

Lumme kertoo ymmärtävänsä lukutaitokampanjoihin suunnattua kritiikkiä, mutta ei silti pidä niitäkään turhina. Nekin voivat sytyttää lukukipinän!

Esimerkiksi Suomen jalkapalloliiton, koululiikuntaliiton ja Liikkuvan koulun kanssa viime keväänä toteutettuun lukutaitokampanjaan ilmoittautui 2 230 alaluokkaa. Jokainen sai kirjakätkön ja jalkapalloja, ja lukemisen esikuvina olivat urheilijat.

SUOMESSA ON myös monia eri kieliryhmiä ja muita erityisryhmiä, joiden lukutaito on muita heikompi ja joilla on tarvetta selkokielelle ja palvelumuotoilulle.

”Miten rakennetaan hyvää lukutaitoympäristöä?” Pia Lumme pohtii. ”Lukevaa työelämää? Lukevaa arkea?”

Myös lisää tutkimusta tarvitaan, paitsi siitä, miten koulutyössä parhaiten tuetaan heikommin lukevia, myös siitä, mikä nykypäivänä on ylipäätään paras tapa opettaa lukutaitoa ja lukemista.

”Tätä pohditaan nyt paljon”, Lumme sanoo.

”Joidenkin mukaan kouluun tarvitaan kirjallisuudelle ja ohjelmoinnille kokonaan uusi oppiaine, toisten mielestä on uudistettava opetussuunnitelmat niin, että lukutaitoa tuetaan vieläkin paremmin eri oppiaineissa.”

Aikuisten lukuinnostusta Lukuliike on herätellyt muun muassa yhteistyöllä Poliisiammattikorkeakoulun ja Puolustusvoimien kanssa. Karjalan prikaatissa ja Panssariprikaatissa käynnistyi esimerkiksi elokuussa e- ja äänikirjapalvelun kokeilu.

Lumme tuo esiin vielä vaihtoehdon, jossa julkiset ja kaupalliset toimijat alkaisivat uudenlaiseen yhteistyöhön.

”Uudet, rohkeat avaukset ovat aina tervetulleita. Mitä siitä voisi seurata, että vaikkapa kirjasto ja kirjakauppa toimisivat vierekkäin?” Lumme pohtii.